

מצב נקייון ישובי

סיכום מפגש 1 שהתקיים ב 3.3.25 במועצה אזורית גזר

בהשתתפות ד"ר נעמה לב-המרכז לשלטון אזורי בישראל, שרון פלוטצקי- המשרד להגנת הסביבה, מנהלי ועובדי אגף המרחב הכפרי- מחלקת תברואה, יחידה סביבתית. נציגי וועדי ישובים, מנהלות ישובים, תושבות ותושבים מהישובים: בית חשמונאי, בית עוזיאל, גזר, כפר בן נון, כרמי יוסף, משמר דוד, נען, סתריה, עזריה.

המפגש הדגיש כי ההתמודדות עם לכלוך במרחב הציבורי היא רב-ממדית ודורשת בניית תוכנית אינטגרטיבית המשלבת בין תשתיות מותאמות, תחזוקה יעילה, חינוך ושינוי נורמות חברתיות, הרתעה ואכיפה. הדרך היעילה ביותר לפרוץ את מעגל הלכלוך היא באמצעות גישה מקיפה הכוללת את כלל המרכיבים הללו, תוך יצירת תחושת מחויבות קהילתית.

חשיבות הניקיון לציבור

98% מהמשתתפים במחקרים קודמים ציינו שהניקיון במרחב הציבורי חשוב מאוד או חשוב. בנוסף, נמצא כי ניקיון המרחב הציבורי משפיע יותר מכל גורם אחר על שביעות הרצון ממקום המגורים, אף יותר מתחבורה וביטחון אישי.

התנהגות הציבור

- יש קבוצות שאינן מלכלכות ואף מנקות.
- הרוב מלכלכים ללא מודעות או מתוך הרגלים חברתיים.
- מיעוט מלכלכים בכוונה, אך השפעתם רבה.

מעגל הניקיון והלכלוך – אתגר מרכזי

- מנהלי תחום הניקיון ביישובים מוצאים עצמם במעגל מתסכל שבו למרות השקעה במשאבים, ניקוי מתמיד ותוספת פחים – רמת הלכלוך אינה משתפרת.
- כדי לפרוץ את המעגל יש לטפל בבעיה שהיא התנהגות ההשלכה ולא רק בסימפטום שהוא הלכלוך.

מודל הקרחון – מבט עמוק על תופעת הלכלוך

- הרגלים תרבותיים, נורמות חברתיות ועמדות כלפי ניקיון הם שורשי הבעיה.
- מעבר להתנהגות הגלויה של השלכת פסולת, קיימים מנגנונים פסיכולוגיים וציפיות חברתיות שמכתיבים את ההתנהגות הציבורית.
- במקרים רבים, ההתנהגות שאנו רואים היא רק קצה הקרחון, בעוד שהגורמים העמוקים יותר (כגון הרגלים ועמדות חברתיות) משפיעים על ההתנהגות בפועל.

תלות הציבור בפחי אשפה והשפעות סביבתיות

- מחסור בפחים נתפס לעיתים קרובות כתירוץ לכלוך.
- השלכת פסולת מתבצעת גם כאשר יש פחים בסביבה – מה שמצביע על גורמים עמוקים יותר להתנהגות זו.
- השפעות סביבתיות כמו רוחות, בעלי חיים וסחף תורמות אף הן לפיזור הפסולת.

הגורמים המרכזיים לכלוך במרחב הציבורי

1. התנהגות הציבור – נורמות, הרגלים ועמדות חברתיות.
2. עבריינות כלכלית – קבלני פינוי המשליכים פסולת שלא כחוק.
3. עסקים ומסחר – חוסר אחריות מצד בעלי עסקים לניקיון סביבתם.
4. מדיניות ואכיפה – פערים בפיקוח וביכולת האכיפה של הרשויות.

מערכת היחסים בין הרשות המקומית לתושבים והתושבות

לתפיסת מערכת היחסים יש השפעה על רמת הניקיון במרחב הציבורי. שיתוף פעולה הדוק בין הרשות לקהילה הוא מרכיב מפתח בהצלחת תוכניות הניקיון, כאשר תחושת שייכות וחיבור של התושבים לקהילה תורמת לרצון לשמור על הסביבה. לעיתים התושבים מצפים מהרשות לטפל בכל בעיה באופן מיידי, ללא הבנה של אילוצי תקציב, כוח אדם ותהליכים מנהליים. מנגד, כאשר הרשות משתפת את הציבור בקבלת ההחלטות, ישנה עלייה ברמת ההבנה והמעורבות. במקום תפקיד פסיבי של תלונות ודיווחים, יש לעודד תושבים להיות שותפים פעילים בשמירה על הניקיון.

בניית תוכניות התערבות לשינוי התנהגות

- מודל COM-B לשינוי התנהגותי: שילוב של יכולת (C), הזדמנות (O) ומוטיבציה (M) כדי לשפר את ההתנהגות הציבורית.
- יצירת מוטיבציות חיוביות:
 - מיתוג הישגים כנקיים ושמירה על הניקיון כערך חברתי.
 - חיזוקים חיוביים והתערבויות קהילתיות.
 - מדידה ושיקוף תוצאות לתושבים.
- נקודות למחשבה בפיתוח תוכניות התערבות:
 - מהי ההתנהגות שאותה רוצים לשנות?
 - האם יש קהל יעד ספציפי שזקוק למיקוד מיוחד?
 - אילו אמצעים ישפיעו בצורה המיטבית?
 - כיצד ניתן להפוך את הפתרונות לנגישים ולשימושיים עבור הציבור?